

1233 (2021-2022) – Nr. 1
ingediend op 12 april 2022 (2021-2022)

Verslag van de gedachtewisseling

namens de Commissie voor Binnenlands Bestuur,
Gelijke Kansen en Inburgering
uitgebracht door Tom Ongena

over de werking en doelstellingen
van het Wij-Zij-Netwerk

Samenstelling van de Commissie voor Binnenlands Bestuur, Gelijke Kansen en Inburgering:

Voorzitter: Kris Van Dijck.

Vaste leden:

Maaïke De Vreese, Nadia Sminate, Annabel Tavernier, Kris Van Dijck, Paul Van Miert;

Yves Buysse, Chris Janssens, Sam Van Rooy;

Katrien Partyka, Brecht Warnez;

Tom Ongena, Bart Tommelein;

An Moerenhout, Jeremie Vaneeckhout;

Maxim Veys.

Plaatsvervangers:

Piet De Bruyn, Andries Gryffroy, Bert Maertens, Freya Perdaens, Elke Sleurs;

Adeline Blancquaert, Guy D'haeseleer, Kristof Slagmulder;

Koen Van den Heuvel, Hilâl Yalçın;

Stephanie D'Hose, Emmily Talpe;

Meyrem Almaci, Celia Groothedde;

Kurt De Loor.

Toegevoegde leden:

Lise Vandecasteele.

INHOUD

1.	Toelichting door Tomas Baum.....	4
1.1.	Historiek van het netwerk	4
1.2.	Doelstelling en uitgangspunten	4
1.3.	Organisatiemodel Wij-Zij.....	5
1.4.	Budget en looptijd.....	6
1.5.	Al gerealiseerd.....	6
1.6.	Wat doen partners als multiplicatoren?	6
1.7.	Uitdagingen van het netwerk	6
2.	Vragen en opmerkingen van de commissieleden	7
2.1.	Tussenkoms van Nadia Sminate.....	7
2.2.	Tussenkoms van Sam Van Rooy	8
2.3.	Tussenkoms van Tom Ongena	10
2.4.	Tussenkoms van Jeremie Vaneeckhout	11
3.	Antwoorden van Tomas Baum	11
4.	Replieken en aanvullende antwoorden	13

De Commissie voor Binnenlands Bestuur, Gelijke Kansen en Inburgering hield op 29 maart 2022 een gedachtewisseling over de werking en doelstellingen van het Wij-Zij-Netwerk met Tomas Baum, algemeen directeur van Kazerne Dossin.

1. Toelichting door Tomas Baum

Tomas Baum verwijst naar een passage uit een recent rapport van het Vlaams Vredesinstituut: "Het belang van gewelddeloos omgaan met polarisering en conflict zal de komende jaren alleen maar toenemen. Naar alle waarschijnlijkheid zullen de tegenstellingen en spanningen in onze samenleving niet afnemen. Hoe gaan we daar best mee om? Hoe zoeken we naar verbinding terwijl de ruimte voor meerstemmigheid en meningsverschil zo open mogelijk gehouden wordt en schadelijke polarisering en conflicten vermeden, voorkomen of ontijdend worden? De inzet van de vragen is groot. Hoe willen op een geweldloze en democratische manier samenleven?" Het Wij-Zij-Netwerk is precies daarop geënt.

1.1. Historiek van het netwerk

Het netwerk is van onderuit gegroeid. Kazerne Dossin bracht in 2018 een heterogene groep van organisaties (onderwijs, Vlaams Vredesinstituut) samen die zich verenigd voelden in hun nood én hun vraag om een duurzaam antwoord te formuleren op polarisering, controversen en conflict. Men hanteerde daarbij het referentiekader van Bart Brandsma. De Porticus Foundation zorgde voor een startfinanciering. Het netwerk organiseerde tot maart 2020 (start coronacrisis) 59 workshops, lezingen en vormingen met een bereik van ongeveer 1800 deelnemers.

De coronacrisis stak echter stokken in de wielen. Na consultatie van de partners werd een voorstel voor een herstart voorgelegd aan minister Bart Somers. In maart 2021 werd dan een projectsubsidie goedgekeurd voor een periode van 1 april 2021 tot en met 31 maart 2023.

1.2. Doelstelling en uitgangspunten

Tomas Baum verwijst naar het actieplan van de Vlaamse overheid voor de preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en polarisering. De versterking van de samenleving tegen polarisering, zowel online als offline, is in het doelstellingenkader opgenomen. De werking van het Wij-Zij-Netwerk sluit daar naadloos bij aan.

Dit gebeurt door tools en strategieën te verspreiden die professioneel houvast kunnen bieden in het omgaan met polarisering en conflict. Daartoe bouwt men intern expertise op en wisselt men deze uit. Het netwerk richt zich in de eerste plaats op doelgroepen met een potentieel multiplicatoreffect: onderwijs, overheid, politie, welzijnswerk en het maatschappelijk middenveld. Met het multiplicatoreffect bereikt men meer dan wanneer men alles zelf gaat doen.

Polarisering is niet noodzakelijk negatief en kan zowel een verrijking als een bedreiging zijn. In een gezonde samenleving moet het wij-zij-gegeven kunnen bestaan. Belangrijk is dat er een voldoende wij-gevoel en voldoende connectie overblijft om het wij-zij te kunnen beleven zonder dat het problematisch wordt. In twee gevallen wordt polarisering problematisch. Enerzijds is dat wanneer een wij-zij zo belangrijk wordt dat het heel de samenleving verscheurt, want dan krijgt men een burgeroorlog. Anderzijds kan een wij-zij blijven sluimeren en voortdurend voor conflicten zorgen.

Polarisering en conflict verschillen van elkaar. De essentie is dat polarisering te maken heeft met een gedachteconstructie, dus eigenlijk in het hoofd zit. Een en ander wordt gevoed met brandstof over de identiteit van andere mensen, vaak gebaseerd

op een buikgevoel. Een conflict daarentegen heeft een duidelijk aanwijsbare plaats. Het zijn die mensen die eigenaar zijn van het conflict die op een bepaald moment op een bepaalde plaats aan het vechten zijn of een ander geschil hebben.

Toch hebben polarisering en conflict ook met elkaar te maken. Als er sprake is van een sterke polarisering zullen de gepolariseerde groepen veel conflicten hebben die ze telkens opnieuw zullen aangrijpen om problemen te maken.

De bijdrage van het netwerk is om inzicht in de dynamiek te delen en handvatten aan te reiken om bewust om te gaan met polarisering. Het is daarbij niet de bedoeling om te moraliseren. Het gaat om een beschrijvend model dat men kan gebruiken om te depolariseren maar ook om te polariseren. De insteek vanuit het netwerk is uiteraard om ontmijnend te werken en te depolariseren. Men brengt in dat kader meerstemmigheid in de praktijk.

1.3. Organisatiemodel Wij-Zij

Het gaat om een smal, wendbaar en flexibel organisatiemodel met een coördinator die aanspreekpunt is voor de verschillende partners. Tegelijk heeft de coördinator een signaalfunctie voor de overheid. Om de zes weken vindt er overleg met de administratie plaats.

Er wordt dus met een heel beperkte personeelsinzet gewerkt, hetgeen mogelijk is omdat men met veel externe partners werkt. Het gaat om een open netwerk dat zorgt voor een gedeelde bron van inspiratie, samenwerking en coördinatie tussen de partners. De expertise over het omgaan met polarisering wordt verder onderhouden, ontwikkeld en gedeeld vanuit een gedeeld kader. Het gaat om een verdiepend model voor een beperkte doelgroep van multiplicatoren.

Het is niet de bedoeling van het netwerk om overal de blijde boodschap te gaan verkondigen. Wel wil men het aanbod van de partners versterken en ondersteunen met vraaggestuurde activiteiten. Stel dat een bepaalde gemeente of een bepaalde organisatie te maken heeft met een problematische polarisering, dan kan het netwerk daarvoor tools aanreiken of mensen uit het netwerk aanspreken.

Een aantal partners zoals het Vlaams Vredesinstituut, de onderwijskoepels en Kazerne Dossin was al van bij het begin betrokken bij het Wij-Zij-Netwerk. De erfgoedorganisatie Faro heeft zich nog maar recent aangesloten omdat er zich ook rond erfgoed polarisering voordoet. De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) en het Agentschap Integratie en Inburgering gebruiken en delen de expertise vanuit het ambtelijk apparaat. Het Hannah Arendt Instituut en de stad Mechelen zijn eveneens partners. Het gaat dus om een open en informeel netwerk. Organisaties kunnen zich aansluiten en er bestaat geen grote besluitvormingsstructuur.

Kazerne Dossin neemt de secretariaatsfunctie van het Wij-Zij-Netwerk op. Daar is een evidente reden voor. Polarisering is een deel van de geschiedenis van de Holocaust. Bij het realiseren van de missie van Kazerne Dossin is de organisatie zelf aandachtig voor het wij-zij-denken. Kazerne Dossin gebruikt het denkkader polarisering voor de eigen werking én deelt dit ook uit in het kader van haar educatieve opdracht.

Kazerne Dossin was al sinds 2008 verantwoordelijk voor het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie, dit als partner van het Departement Onderwijs. Er was dus al een model beschikbaar waarbij één persoon als coördinator een netwerk van partners met expertise over herinneringseducatie rond zich verzamelde. Voor het Wij-Zij-Netwerk wordt hetzelfde model gehanteerd. Daardoor kan men met een minimale input van middelen, één persoon maar met veel partners, dat netwerk vormgeven. Er is wel de moeilijkheid dat Kazerne Dossin enerzijds de secretariaatsfunctie opneemt, maar anderzijds ook een partner tussen de partners is.

1.4. Budget en looptijd

Het netwerk ontvangt jaarlijks een subsidie van 104.000 euro, waarbij 50 procent loonkost is en 45 procent werkingskosten. De werkingskosten betreffen vooral vormingskosten of kosten om een partner of een derde partij die iets wil organiseren, te ondersteunen. Tot slot zijn er 5 procent overheadkosten voor de bureaus, computers, verwarming en dergelijke. Met een minimaal budget probeert men een maximale impact te hebben.

De looptijd van het project is momenteel nog beperkt tot 31 maart 2023 maar het is de bedoeling voor een langere periode ondersteuning te krijgen.

1.5. Al gerealiseerd

De opstartperiode was moeilijk omwille van de coronapandemie. Toch heeft men intussen een dertigtal mensen kunnen vormen. Er werden verschillende webinars georganiseerd. Zo was er bijvoorbeeld een webinar naar aanleiding van een specifieke vraag van minister Bart Somers over de polarisering rond COVID-19 en hoe die in de gemeenten doorwerkt. Op die manier kan men de lokale besturen helpen daar beter mee om te gaan.

1.6. Wat doen partners als multiplicatoren?

Aan de hand van drie voorbeelden legt de spreker de werking van het model uit. Een eerste voorbeeld is dat van de KWB, een middenveldorganisatie met veel leden. Die organiseert een griezeltochtverhaal voor families maar leert hun daarnaast aan om dynamieken van polarisering zichtbaar en bespreekbaar te maken. Een tweede voorbeeld is de Nationale Politieacademie die opleidingen geeft over polarisering. Aan de relevante politiemensen wordt analysecapaciteit aangeleerd om in hun werk met polarisering om te gaan.

Een derde voorbeeld is Faro die het denkkader polarisering in een internationale samenwerking met de Amsterdamse Reinwardt Academie binnenbrengt. Samen met de Reinwardt Academie organiseert Faro een Vlaams-Nederlands Erfgoedlab over de rol van erfgoed en de erfgoedprofessional bij polarisering.

Op de agenda staan bijkomende vormingen en studiedagen, onder meer over dekolonisatie. Belangrijk is dat dit vraaggestuurd is. Als men in het onderwijs merkt dat het een probleem wordt voor leerkrachten om bepaalde onderwerpen te bespreken, dan kan het netwerk expertise delen en meehelpen om daar activiteiten rond te ontwikkelen.

1.7. Uitdagingen van het netwerk

Er is een spanningsveld tussen zichtbaarheid en dienstbaarheid. Als netwerk wil men zichzelf in de picture zetten en werken aan de naambekendheid, maar dat geldt evenzeer voor de partners en de mensen die met polarisering bezig zijn. Het is noodzakelijk om dat te verzoenen door het netwerk een duidelijke identiteit te geven maar tegelijk respect te hebben voor de partners die samen het netwerk uitmaken.

Het is ook nodig om de kwaliteit te handhaven. Het volstaat niet een vorming te geven en dan los te laten. Men moet de kwaliteit onderhouden, bijvoorbeeld via bijscholing.

Uit parlementaire vragen en debatten blijkt soms dat men het netwerk in een bepaald politiek spectrum wil plaatsen. De spreker betreurt dit want het gaat om een expertisenetwerk dat meehelpt aan de uitvoering van een beslissing van de Vlaamse Regering, en dit op een creatieve en behoorlijk goedkope manier.

Als er met partners wordt samengewerkt die eigen agenda's, logica en projecten hebben, is een concrete afstemming belangrijk. Men moet ervoor zorgen dat het partnerschap in de praktijk een verschil kan maken en dat men elkaar versterkt.

2. Vragen en opmerkingen van de commissieleden

2.1. Tussenkoms van Nadia Sminate

Nadia Sminate zegt dat deze gedachtewisseling er op vraag van haar fractie is gekomen. De strijd tegen gewelddadige radicalisering is een prioriteit voor deze meerderheid, maar minister Somers wil ook inzetten op de strijd tegen polarisering. In dat kader heeft het Wij-Zij-Netwerk subsidiëring ontvangen.

Het is positief dat het netwerk zich tot doel stelt om expertise en kennis te vergaren en die uit te wisselen met allerlei partners. Het delen van good practices kan inderdaad een meerwaarde betekenen. Op de website van het netwerk staan een aantal discussies, aandachtspunten en concrete tips waarmee mensen aan de slag kunnen gaan. Het is ook goed dat er voorzien wordt in een basisopleiding om conflicten te vermijden of in goede banen te leiden.

De spreker heeft er begrip voor dat er aandacht is voor polarisering en de eventuele negatieve effecten ervan op de samenleving. Toch maakt ze zich zorgen over het feit dat de polarisering zelf vaak geproblematiseerd wordt. Het is ondenkbaar dat men zou kunnen leven in een samenleving waarin er geen conflicten zijn. Een zekere mate van polarisering is zelfs nodig om een en ander draaiende te houden. Tijdens de presentatie werd terecht gesteld dat polarisering op zich geen probleem hoeft te zijn. Door een overdreven focus op die problematiek dreigt men echter de polarisering op gelijke hoogte te behandelen als gewelddadige radicalisering. De spreker ziet de polarisering niet als de grote boeman in de samenleving. Ze vreest dat de overdreven aandacht voor polarisering ertoe leidt dat dit wel zo wordt gepercipieerd.

Rond polarisering zijn er de laatste tijd heel wat organisaties ontstaan en initiatieven genomen. De meerwaarde van het Wij-Zij-Netwerk in relatie tot die andere initiatieven is niet geheel duidelijk. Zo is er het PolarProffproject van het Hannah Arendt Instituut dat identiek dezelfde doelstellingen heeft, namelijk bundelen van expertise, experts met elkaar in contact brengen, lokale besturen adviseren enzovoort. Op zich zijn dat goede doelstellingen maar er dreigt overlapping. Er zijn verder ook initiatieven van het Agentschap Binnenlands Bestuur, het Agentschap Integratie en Inburgering, de VVSG, het Vlaams Vredesinstituut enzovoort. Wat is de meerwaarde van het netwerk tegenover al die andere initiatieven?

De voorstelling van het netwerk omvat een viertal pagina's met algemene principes. Er ontbreken echter concrete aanknopingspunten om te kunnen oordelen wat er precies met het belastinggeld gaat gebeuren.

Alle aspecten van het thema polarisering moeten worden bekeken, er mogen geen blinde vlekken overblijven. Discussie is goed maar die moet over alle thema's gaan, anders dreigt men zelf tot polarisering bij te dragen. In de presentatie werd verwezen naar het evenement rond dekolonisatie en onderwijs. Het netwerk schrijft daarover dat leerlingen een ander perspectief willen als het over ons koloniaal verleden gaat. Het klopt dat er aandacht is voor dit thema en voor de schuldvraag, maar uiteindelijk leeft dit slechts bij enkelingen. Uiteraard mag de discussie gevoerd worden maar naar aanleiding van die thematiek dreigt onze samenleving als structureel racistisch te worden voorgesteld. De spreker verwijst naar een uitspraak van een van de genodigde sprekers op een evenement van het netwerk: "Stop je energie in het Afrikaanse continent in plaats van te integreren in een systeem dat tegen jou is." Als men bovendien vaststelt dat het debat in kwestie geleid wordt door een kabinetsmedewerker van een Brusselse staatssecretaris, dan

dreigt men toch in een bepaalde ideologische hoek terecht te komen, hoewel men beweert dat niet te willen. Politici moeten zich niet moeien met wie er als spreker in dergelijke organisaties of netwerken wordt uitgenodigd, maar een belangrijke voorwaarde is dan dat alle stemmen worden gehoord.

Het netwerk ontvangt twee keer 104.000 euro tussen 2021 en 2023 van de Vlaamse overheid. Zijn er nog andere inkomstenbronnen? Zijn er al afspraken gemaakt voor de periode na 2023 of stoppen de werkzaamheden dan samen met de werkingssubsidies?

Op welke manier worden de aandachtspunten voor de verschillende lezingen gekozen? Wie bepaalt de inhoud van de evenementen en de sprekers die worden uitgenodigd? Op welke manier wordt voor een evenwichtige verdeling van de thematieken gezorgd? Hoe wordt de ideologisch diverse blik behouden? Is de aandacht voor dekolonisatie de belangrijkste uitdaging die er in Vlaanderen omtrent polarisering bestaat?

2.2. Tussenkoms van Sam Van Rooy

Sam Van Rooy heeft de indruk in een samenleving te leven die steeds betuttelender en risicomijdend wordt. Weliswaar heeft Tomas Baum gezegd dat polarisering niet altijd negatief hoeft te zijn, maar hij heeft eraan toegevoegd dat dat vaak of meestal wel het geval is. In ieder geval wordt het op een dubbelzinnige manier genuanceerd en dat kwam ook tot uiting in de presentatie. Daarin werd gesteld: "We versterken onze samenleving tegen polarisering, zowel online als offline." De spreker meent daarentegen dat polarisering eigen is aan onze samenleving, aan het hebben van verschillende visies en eigen meningen. Polarisering is eigenlijk nodig om een goed debat te hebben.

Uiteraard is polarisering niet goed als die leidt tot geweld of burgeroorlog. Maar volgens Tomas Baum zou polarisering ook negatief zijn als er een wij-zij-gevoel blijft 'sluimeren'. Er zijn nochtans altijd tegenstellingen in de samenleving aanwezig. In de vorige eeuw waren er bijvoorbeeld de tegenstellingen tussen vrijzinnigen en katholieken of tussen kapitalisten en socialisten of communisten. Volgens de woorden van Tomas Baum is het problematisch als die conflicten blijven sluimeren, als die problemen niet worden opgelost. Als dit als negatieve polarisering zou worden bestempeld, dan is de spreker het daar fundamenteel mee oneens. Men moet feitelijk kunnen aanvaarden dat er altijd groepen zullen zijn waartussen tegenstellingen bestaan, zonder dat die tegenstellingen ooit opgelost zullen geraken. Het is niet nodig dat elk meningsverschil koste wat het kost moet worden overbrugd.

Enkel polarisering die louter te maken heeft met geweld dient te worden voorkomen. Daar ligt de fundamentele grens. Eigenlijk zou de boodschap van het netwerk heel simpel moeten zijn, namelijk dat er meer open debat nodig is. Open debat is goed in een samenleving waarin er veel fundamentele meningsverschillen leven. Alle stemmen, ook de meest extreme, moeten in dat open debat aan bod kunnen komen. De spreker merkt op dat 11.11.11 een debat organiseerde over klimaat en migratie voor jongerenpartijen maar de Vlaams-Belangjongeren werden daarop als enige partij niet uitgenodigd. Dat is een slecht voorbeeld van hoe om te gaan met meningsverschillen en polarisering in de samenleving. Dat dreigt te leiden tot negatieve en gefrustreerde gevoelens en eventueel ooit tot negatieve polarisering. Wat is de visie van de genodigde daarover?

Tijdens de toelichting werd gesteld dat polarisering voortkomt uit een buikgevoel. Dat is een mogelijke oorzaak maar veel polarisering en conflict komen voort uit onderbouwde visies of ideologische stellingnames over welk thema dan ook.

Op de website van het netwerk staan praktijkvoorbeelden die de spreker veront-rusten. Zo werd er een handleiding aangereikt aan gemeentebesturen en ambte-naren die de optocht van Sinterklaas onder loep willen nemen. Waarom is dat nodig? Wellicht is dat omwille van een groep mensen die vrij recent een probleem zijn beginnen zien in de Sinterklaasoptochten. Allicht heeft dat dan met zwarte piet te maken. Waarom moet daar met belastinggeld zoveel tijd en moeite worden in-gestoken, inclusief een handleiding? Het gaat om een traditie die al heel lang is zoals ze is en waarvan men mag verwachten dat men zich daaraan aanpast. Er kan wel open en eerlijk over worden gedebatteerd maar het is niet nodig om hiervoor handleidingen te ontwerpen.

Hetzelfde geldt voor een aantal andere zaken. Zo legt het netwerk leerkrachten uit hoe ze de evolutietheorie best doceren aan moslimstudenten die die theorie abso-luut weigeren te aanvaarden. Voor de spreker moet de evolutietheorie, die al zo lang in ons onderwijs wordt gegeven, door eenieder worden aanvaard. Het is in-derdaad zo dat leerkrachten moeilijkheden ondervinden om die theorie te onder-wijzen. Hoe worden die leerkrachten door het netwerk bijgestaan? In hoeverre wordt aan de leerkrachten gevraagd om hun les aan te passen aan gevoeligheden van moslimstudenten?

Het Wij-Zij-Netwerk vindt het blijkbaar normaal dat het Offerfeest voorrang krijgt op de eerste schooldag. Ook wordt de vraag opgeworpen of er tijdens kooklessen of lunchpauzes wel varkensvlees mag worden genuttigd in het bijzijn van moslims. Er worden tips gegeven om de lessen seksuele vorming anders aan moslims te geven dan aan Vlaamse kinderen. Er wordt zelfs voor geopteerd om een gebeds-ruimte in te richten, al wordt die dan bezinningsruimte genoemd.

De website ademt voor de spreker een toegeving uit, en zelfs een capitulatie als dit zich nog verderzet, aan een groep in de samenleving die fundamentele proble-men heeft met onderwerpen als de holocaust of de evolutietheorie. Fundamenteel is dan welk advies aan die leerkrachten wordt gegeven. Er wordt benadrukt dat er historisch gezien ook aan de moslims onrecht is aangedaan. Het klopt dat er in het verleden ook geweld en genocides tegenover moslimgroepen werden gepleegd. Maar een en ander moet in het juiste perspectief worden geplaatst, en niet in het kader van een toegeving waarbij bijvoorbeeld wordt gezegd dat de moslims even grote slachtoffers zijn als de joden.

De spreker verwijst naar de website van het Agentschap Integratie en Inburgering waarop de dekolonisatie van de open ruimte eigenlijk wordt toegejuicht. Het zou een good practice zijn dat een gevandaliseerd standbeeld door de overheid wordt weggehaald. Strookt dat met de visie van het Wij-Zij-Netwerk? De spreker vindt dat alleszins een capitulatie, een te veel rekening houden met bepaalde gevoelig-heden. Het geeft de verkeerde boodschap aan mensen die zich eigenlijk aan onze samenleving moeten aanpassen.

Jaarlijks ontvangt het netwerk 104.000 euro van de Vlaamse overheid. Lokale be-sturen en burgemeesters geven aan dat ze steeds meer met radicalisering, extre-misme en polarisering te maken krijgen. Het zou in 2020 gaan om 11 procent meer dan twee jaar eerder. Dalen die cijfers nu dan, gelet op de middelen die de overheid ter beschikking stelt? Worden de resultaten gemeten?

De spreker verwijst nog naar een recent verontrustend rapport van het Comité I (Vast Comité van Toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten), mede ge-steund op bevindingen van de Veiligheid van de Staat, over de Moslimbroederschap in ons land. Uit een onderzoek van Ruud Koopmans uit 2013 blijkt dat tot de helft van de moslims in onze samenleving als consistent fundamentalistisch kan worden beschouwd. Het gaat dan concreet over 400.000 moslims. Heeft het netwerk voor deze problematiek een specifiek plan of programma? Dat probleem lijkt in kwantiteit

onnoemelijk veel groter dan de radicalisering bij andere religies of groepen in onze samenleving.

2.3. Tussenkoms van Tom Ongena

Voor *Tom Ongena* was de presentatie heel duidelijk. Hij heeft eruit begrepen dat polarisering effectief geen probleem hoeft te zijn. Het zorgt voor beweging in ons denken en levert een stuk brandstof voor onze democratie en samenleving. Maar van brandstof kan men ook een molotovcocktail maken en dan wordt het wel problematisch. Dat onderscheid heeft de genodigde spreker helder geschetst. Het probleem ontstaat wanneer men de brandstof gebruikt om geweld uit te oefenen. Hiervoor dient men waakzaam te blijven.

Anderzijds moet er ruimte blijven voor nuance en moet men opletten niet in een cancelcultuur te vervallen. Men moet vermijden dat mensen het debat niet meer durven te voeren en hun mening niet meer durven te uiten uit schrik om dreigementen te ontvangen. Als dat gebeurt is het een kwestie van tijd dat er geweld bij te pas komt. Het is dus belangrijk om waakzaam te blijven, weliswaar niet met de bedoeling om te censureren of debatten in de kiem te smoren. Men moet mensen sterker en weerbaarder maken en beter informeren over de mechanismen die achter polarisering zitten en die kunnen leiden tot diepe verdeeldheid en geweld.

Het is dus een goede zaak dat onze samenleving daarin wordt versterkt, dat mensen minder beïnvloedbaar worden gemaakt, dat ze kritischer kunnen nadenken over wat er zich allemaal afspeelt. Het gaat dan niet alleen over polarisering maar ook over fenomenen die daaraan gekoppeld zijn zoals desinformatie, fake news en dergelijke. Ook daar is de lijn duidelijk: er is vrijemeningsuiting en men moet vermijden om te censureren en te verbieden, maar men moet mensen er wel attent op maken dat polarisering bestaat en gebruikt wordt en dat men eigenlijk probeert om te misleiden.

Hier is een belangrijke rol weggelegd voor het Wij-Zij-Netwerk. Het netwerk brengt expertise samen die verdeeld zit over tal van universiteiten en instellingen maar vaak zijn weg naar het terrein en de praktijk niet vindt. Het is positief dat de politie deel uitmaakt van dat netwerk. Het is immers cruciaal dat men politiemensen leert omgaan met polarisering zodat men kan vermijden dat dit in conflicten uitmondt.

In een democratie omarmt men alle rechten en vrijheden die daaraan verbonden zijn. Men mag echter niet naïef zijn. De vrijheden kunnen ook ruimte geven aan mensen die het niet zo goed voor hebben met onze democratie. Men moet er dan over waken hoe men daarmee binnen het democratische kader omgaat. De manier waarop het netwerk dat doet kan alvast op de steun van de spreker rekenen.

Bij de aanpak van polarisering is een goede samenwerking met de lokale besturen cruciaal. Zij weten wat er lokaal leeft. Hoeveel lokale besturen doen al een beroep op het netwerk? Wordt men actief gecontacteerd? Zijn er ook individuele contacten, naast de webinars? In welke mate is het netwerk al bekend bij de lokale besturen?

Polarisering komt vaak in golven. Er was een golf naar aanleiding van het jihadisme en de aanslagen in Brussel en Zaventem. Een nieuwe golf dook op tijdens de coronapandemie. Allicht zijn er ook andere golven die minder aan de oppervlakte komen. De antivaxbeweging lijkt haar aandacht nu te verplaatsen naar de oorlog in Oekraïne en zich te ontpoppen tot Poetinaanhang. Oekraïne is alleszins een item dat de media beheerst en dat aanleiding kan geven tot een nieuwe polariseringsgolf. Heeft het netwerk daar al aandacht voor? Wat zijn meer algemeen de toekomstige projecten in de aanpak van polarisering?

In welke mate gebeurt er een evaluatie van de werking van het netwerk? Op welke manier en door wie gebeurt die evaluatie?

Een van de partners in het netwerk is Inside Polarisation van Bart Brandsma. Die heeft een denkkader inzake polarisering uitgewerkt. Hoe wordt dit denkkader binnen het netwerk gehanteerd? Hoe wordt dat kader naar het werkveld vertaald met het oog op de aanpak van concrete conflicten? Is er dankzij dat denkkader al een impact op het terrein vast te stellen?

2.4. Tussenkomst van Jeremie Vaneeckhout

Jeremie Vaneeckhout vindt het belangrijk om vanuit Groen een progressieve stem in dit debat te laten horen. Dat sluit op een aantal punten nauw aan bij het discours van Tom Ongena.

De spreker vindt dat het Wij-Zij-Netwerk zeer relevant werk verricht. Terecht wordt aandacht aan polarisering besteed want dat kan een opstap zijn naar gewelddadige radicalisering. Uiteraard moet men democratisch, zelfs extreem, van mening kunnen verschillen maar men moet ervoor opletten niet in tunnels terecht te komen. Men moet elkaar blijven uitdagen om tunnels te doorbreken omdat woorden finaal de voorbode kunnen zijn van daden. Men kan daar geen harde lijn in trekken. Tot op welke hoogte gaat het om polarisering en wanneer slaat het om in radicalisering en gewelddadig extremisme? In feite gaat het om een continuüm.

Voor de spreker gaat democratie verder dan het naar elkaar staan roepen en zich terugtrekken in het eigen grote gelijk. Men moet elkaar wel kunnen uitdagen in een echte dialoog.

Sociale media kunnen een zegen zijn. Nog nooit is er zoveel debat geweest over thema's die ons allemaal aangaan. Als corona dertig jaar geleden had plaatsgevonden, zou men de stem van kinderen en jongeren veel minder gehoord hebben. Hetzelfde geldt voor de kritische stemmen rond vaccinatie. Het is beter dat men duidelijke stemmen hoort, zelfs al is men het er radicaal mee oneens, dan dat die stemmen verborgen blijven onder de waterlijn.

Men moet wel weten hoe men met dat intensere debat moet omgaan. Er zijn nu nieuwe stemmen opgestaan in het publieke debat. Die maken sommigen zo nerveus dat men ze 'woke' is gaan noemen. De spreker denkt echter dat de samenleving er beter van wordt als men een diversiteit aan geluiden hoort en als men het gesprek kan voeren.

Uit cijfergegevens van het Vlaams Vredesinstituut is gebleken dat radicalisering, polarisering en gewelddadig extremisme in het verleden eerder voorkwamen in een stedelijke context. Nu blijkt dat ook ingang te vinden in de dorpsgemeenschappen in Vlaanderen. Op het terrein stelt men vast dat de lokale besturen veel minder gewapend zijn om daarmee aan de slag te gaan. Heeft het netwerk ook aandacht voor die fenomenen in een meer landelijke context?

3. Antwoorden van Tomas Baum

Tomas Baum zal gecombineerde antwoorden geven op de vele vragen die werden gesteld. Het uitgangspunt is een algemeen actieplan van de Vlaamse Regering waar het Wij-Zij-Netwerk een klein stukje invulling aan geeft. Men mag de verwachtingen tegenover het actieplan niet op dit kleine onderdeel ervan projecteren. Men moet rekening houden met het feit dat het om een netwerk gaat dat met tal van partners samenwerkt. Veel van de middelen die de Vlaamse overheid geeft in het kader van het actieplan gaan naar die partners om hun deel van het werk te doen. Er is sprake van een rolverdeling. Zo heeft het Vlaams Vredesinstituut de

nodige capaciteit om analyses te maken en treedt het Hannah Arendt Instituut op als interface tussen verschillende universiteiten. Het netwerk is echter niet verantwoordelijk voor de wijze waarop de partners de regie over hun werkzaamheden voeren.

Het Wij-Zij-Netwerk heeft een andere rol. Het reikt namelijk een simpel model aan, gebaseerd op de filosofie van Bart Brandsma, om bewust te kunnen omgaan met polarisering. Het model toont hoe polarisering werkt en biedt handvatten voor wie daar iets aan wil doen.

Bij polarisering gaat het steeds om drie wetmatigheden: er is sprake van een gedachteconstructie, mensen gebruiken 'brandstof' door uitspraken te doen over de identiteit van de andere partij, en er speelt een buikgevoeldynamiek. Buikgevoel op zich is niet verkeerd maar in de context van polarisering blijkt dat rationele plannen, analyses en feiten weinig zin hebben. In die context zijn er verschillende rollen. Zo zijn er de pushers die brandstof leveren over de identiteit van anderen en die blijven roepen. Die pushers hebben ook volgers. Mensen zijn geneigd die pushers te beantwoorden en met hen aan de slag te gaan. Men doet dat echter beter niet want ze worden daardoor enkel versterkt in hun discours van brandstof geven. De pushers houden monologen tegen elkaar, niet om elkaar te overtuigen maar om het midden te beïnvloeden om van daaruit meer volgers aan te trekken. Het wordt problematisch als die dynamiek zo grootschalig wordt dat elke verbinding wegvalt en de mensen in het midden bijna verplicht worden om partij te kiezen. Als men iets aan polarisering wil doen, moet men dus dat midden versterken, weerbaarder maken tegenover diegenen die eraan willen trekken.

De essentie van het netwerk is die kennis te delen en relevant te houden. Een belangrijke nuance is dat het daarbij gaat over uitnodigen en niet over begrenzen of beheren. Men biedt een model aan dat mogelijk voor anderen iets kan betekenen. Het maakt daarbij niet uit of men links, rechts, progressief of conservatief is. Iedereen heeft er baat bij om te weten hoe polarisering werkt.

Een fundamentele filosofische kwestie is de vraag waar politiek eigenlijk over gaat. Gaat het in essentie over samenleven of over vijandschap? De spreker gaat ervan uit dat politiek over samenleven gaat.

Men kan niet politiek spelen en grenzen trekken en tegelijk mensen uitnodigen voor een gesprek. Het netwerk kiest voor uitnodigen en partners betrekken. Dat betekent niet dat er een standpunt wordt ingenomen over wat die partners op hun website zetten over alle mogelijke thema's. Het gaat om het aankakken van thema's die leven door een begrippenkader aan te leveren om met moeilijke thema's om te gaan.

Wat moet de gespreksvorm zijn? De monoloogvorm van de pusher is niet interessant om mee te werken. De volgers van de pusher gaan in discussie, wat op zich al interessanter is, al zijn ook hier de loopgraven al gegraven. Ook dit is niet nuttig voor verbindende vraagstukken. Er zijn mensen die zich erboven zetten en het debat modereren, vaak is dat een voorzitter of directeur. Die kan de beide kanten versterken want de moderator moet iedereen blijven erkennen in zijn eigen wij-zij-verhaal of eigen identiteit. Ook hier kan geen nuttige verbindende rol worden gespeeld.

Welke nuttige rol moet dan worden gespeeld? Hiervoor moet een echte dialoog worden aangegaan met mensen met wie men een probleem deelt. De essentie van zo'n dialoog is het aangaan van een gesprek met de bereidheid om van positie te veranderen. Alle stemmen moeten aan bod kunnen komen maar de vorm van het gesprek is belangrijk. In dat kader is de monoloog minder interessant dan de dialoog. Bij discussie heeft men de neiging om voortdurend argumenten uit te wisselen zonder dat er een bereidheid is om van mening te veranderen.

Inzake radicalisering ging de aandacht oorspronkelijk uit naar de radicalisering van religieuze aard maar op basis van analyses van het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse (OCAD) kwam recent de extreemrechtse radicalisering meer in beeld. De spreker maakt zich sterk dat het model waarvan sprake kan helpen om beter na te denken over die fenomenen. De link met radicalisering ligt wel moeilijk omdat er steeds een risico van repressieve preventie dreigt. Om polarisering te bestrijden moet men verbinding creëren. Maar als men tegen radicalisering vecht, definieert men al op voorhand de gevarencriteria en gaat men dus begrenzen. Dit is moeilijk te verenigen met het uitnodigen tot een verbindende dialoog.

Voor het Wij-Zij-Netwerk zijn de raakvlakken met radicalisering weliswaar relevant, maar dat thema is niet de focus van het netwerk. In het actieplan van de Vlaamse Regering hebben andere mensen of organisaties specifiek de taak gekregen om daarop in te gaan.

Het netwerk wordt momenteel voor 100 procent gefinancierd, dit met 104.000 euro per jaar voor een periode van 2 jaar. De helft van dat bedrag is bestemd voor organisatiekosten. Het is niet mogelijk dat medewerkers van partnerorganisaties dat vrijblijvend doen. Er is een aanspreekpunt nodig dat ook instaat voor de opvolging. De rest van de middelen dient bijvoorbeeld om initiatieven zoals workshops te helpen organiseren, zonder daarvan de volledige kosten te dragen. Anderzijds zijn er de kosten van de opleidingen die in samenwerking met Bart Brandsma worden gegeven.

Iedereen kan in principe bij het netwerk aansluiten. Het is daarvoor niet nodig om een formele partner te worden. Wie een geloofwaardige multiplicatorrol kan spelen, kan de opleiding komen volgen. Er is dus geen sprake van een ideologische vooringesteldheid, al is er bij sommigen mogelijk schroom om van het netwerk gebruik te maken.

De spreker kan nog niet veel concrete voorbeelden van samenwerkingen geven. Het netwerk is nog niet zo lang geleden opgestart en er waren de moeilijkheden ten gevolge van de coronapandemie. De politie is wel al betrokken. Zo was er een case in een Vlaamse stad waar de politie in een bepaalde wijk problemen had met polarisering en waar behoedzaam handelen nodig was. Er werd een halve dag met het model gewerkt om te eindigen met een communicatie die geen verdere olie op het vuur zou gooien.

Impactmeting over de mate waarop individuen veranderd zijn veronderstelt wetenschappelijk werk dat meer kost dan de projecten zelf. Dat geldt voor bijna alle overheidsprojecten. Het is dus niet mogelijk dat het netwerk een impactevaluatie organiseert maar er wordt wel afgestemd met het Agentschap Binnenlands Bestuur en er worden individuele deelnemersbevragingen over de cursussen georganiseerd. Het is ook niet zinvol om een aparte evaluatie op te zetten van dit kleine gedeelte van het Vlaamse actieplan. Het kan wel nuttig zijn in het kader van een globale evaluatie zoals het Vlaams Vredesinstituut maakte (*Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 605/1).

Het versterken van de maatschappij tegen online en offline polarisering is een doelstelling van de Vlaamse overheid die het netwerk overneemt en waarvoor het middelen krijgt om ermee aan de slag te gaan. Men werkt een plan van de overheid uit dat er al ligt.

4. Replieken en aanvullende antwoorden

Sam Van Rooy zegt dat het model van Bart Brandsma een theoretisch model is dat aangereikt wordt aan personen en organisaties die met een probleem van polarisering worden geconfronteerd. Stel dat het katholiek onderwijs komt aankloppen omdat er in een school moslimstudenten zijn die de lessen over de holocaust niet

willen volgen of zich naar aanleiding daarvan beginnen te misdragen. Welke oplossing biedt het netwerk dan? Wordt enkel het theoretische model aangereikt of komt men met concrete oplossingen voor de leraar in kwestie, met oplossingen om de holocaust te onderwijzen op een manier die wel door de moslimleerlingen wordt aanvaard? Hoe concreet is de hulp die wordt geboden?

Tomas Baum antwoordt dat het netwerk met multiplicatoren werkt. Men heeft ervoor gezorgd dat er binnen het katholiek onderwijs mensen zijn die de volledige basisvorming hebben gehad en dus in staat zijn om zelf vanuit hun begeleidings-taak de mensen op het terrein bij te staan. De capaciteit van het netwerk is te klein om elke individuele school te begeleiden. Er kan wel een beroep op het netwerk worden gedaan om een intervisie uit te voeren. Men vraagt dan aan de netwerkcoördinator om een aantal mensen uit het netwerk samen te zetten om een moeilijke casus te bespreken. Het is wel niet de bedoeling om in de plaats van de partners te treden, enkel om te helpen en te ondersteunen.

Nadia Sminate heeft een bedenking over het belang dat het netwerk hecht aan het thema van de dekolonisatie in het onderwijs. Er wordt jaarlijks één groot evenement georganiseerd en dan kiest men specifiek voor dat thema. Vormt de thematiek van de dekolonisatie de grootste uitdaging voor het netwerk?

Tomas Baum zegt dat het een belangrijk onderwerp is omdat het leeft in de samenleving. Het netwerk agendeert het thema echter niet zelf. Het zijn de onderwijskoepels die dit thema aandragen en vragen om er samen iets rond te doen. Het netwerk biedt dan ondersteuning voor die partners. Het is best mogelijk dat een volgende conferentie op aangeven van de politie zal gaan over polarisering in een veiligheidscontext. De keuze van het onderwerp hangt dus af van wat er op dat moment leeft.

Nadia Sminate vraagt of het netwerk onderzoekt of het om een reële problematiek gaat die leeft binnen het onderwijs, of er effectief een vraag is vanuit de leerlingen om een ander perspectief te krijgen over de dekolonisatie. Gaat het om een analyse van het netwerk zelf?

Tomas Baum antwoordt dat het netwerk enkel inspeelt op wat er al leeft en speelt. Het doet dus niet aan forecasting over welk onderwerp er over drie jaar zal spelen, zodat er nu al een grote conferentie over wordt gehouden. Dergelijke initiatieven kunnen wel door anderen, bijvoorbeeld de academische wereld, worden opgezet.

Het netwerk wil zich niet op individuele thema's profileren. Als men zichzelf zichtbaar als pusher gaat opstellen, verliest men zijn geloofwaardigheid om het midden te helpen. Dat zou contraproductief zijn omdat men zijn rol als 'honest broker' dan niet meer kan spelen. De essentie van het netwerk is om bewust om te gaan met verschillende gepolariseerde thema's en mensen vanuit de basisexpertise te helpen om daar bewuster mee om te gaan. Daarbij blijft men binnen een democratisch model denken.

Nadia Sminate kan zich daarbij aansluiten maar merkt op dat de keuze van de mensen die de debatten gaan leiden vaak wel die pushers zijn die in een bepaalde ideologische hoek te situeren zijn, hetgeen te betreuren valt.

Kris VAN DIJCK,
voorzitter

Tom ONGENA,
verslaggever